

Україні розроблено найменшою мірою, хоча багато проблем соціально-економічної й екологічної незбалансованості зароджуються саме на регіональному і місцевому рівнях.

Процеси інтеграції світової економіки потребують узгодження всієї сукупності елементів вітчизняної та світової господарських систем, у тому числі й екологічного аудиту. Тому перед вітчизняними спеціалістами постає завдання: враховуючи особливості національного екологічного аудиту, максимально наблизити його структуру і зміст до світових стандартів. Це дасть змогу створити єдиний внутрішній ринок Європи та покращить співпрацю України з іншими європейськими країнами.

Література

1. Закон України "Про екологічний аудит".
2. Положення (ЄК) № 761/2001 Європейського Парламенту і Ради Європи "Про добровільну участь організацій в міжнародній системі екологічного менеджменту та аудиту Європейської Спільноти" від 19 березня 2001 р.
3. Стандарти ДСТУ ISO 14010, ДСТУ ISO 14011, ДСТУ ISO 14012.
4. Екологічний менеджмент: Навч. пос./ За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – К.: Центр НЛ, 2004. – 407 с.
5. Потравний І. Екологічний аудит: проблеми становлення і розвитку// Бухгалтерський облік і аудит. – 1998, № 1. – С. 41-44.
6. Борисова В.А. Екологічний аудит як механізм регулювання впливу на довкілля// Держава та регіони. – 2002, № 4. – С. 44-49.

УДК 334.012.82:[504:658]+338.3

Аспір. О.А. Потай¹ – НЛТУ України

ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ І ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ СИСТЕМ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Розглянуто теоретичні основи побудови інтегрованих систем екологічного менеджменту, зокрема розглянуто цілі і стратегію їх формування. Обґрунтовано доцільність їхнього впровадження та окреслено вигоди, які отримає підприємство внаслідок такої діяльності.

Ключові слова: інтегрована система екологічного менеджменту, якість, довкілля.

Doctorate O.A. Potay – NUFWT of Ukraine

Approaches to construction and introduction integrated systems of environmental management

In this article the theory of construction and development the integrated systems of environmental management is considered. Goals and strategy are defined in particular. We substantiate the expedience of introduction the integrated systems of environmental management and advisability of such management activity for enterprise.

Keywords: integrated systems of environmental management, quality, environment.

Світові тенденції екологізації суспільної свідомості та поширення природоохоронних настроїв сприяють інтегруванню в економічні відносини екологічної складової, без урахування впливу і вимог якої вже неможливо здійснювати виробничо-господарську діяльність. Теза про те, що "без здоро-

¹ Наук. керівник: доц. Л.І. Максимів, канд. екон. наук – НЛТУ України

вого довкілля не може бути здорової нації та сучасної конкурентоспроможної економіки [1]" дедалі глибше вкорінюється в український побут. Суспільне визнання та схвалення громадськістю також поступово стає не менш важливим чинником підприємницького успіху. З огляду на це, актуальним завданням для вітчизняних виробників стає забезпечення виробництва якісної продукції, конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках, без порушення екологічних і технологічних вимог та із задоволенням потреб не тільки споживачів продукції, але й персоналу підприємства, економічних партнерів і суспільства.

На сьогодні дедалі частіше розроблення систем менеджменту на промислових об'єктах зводиться до використання їхніх інтегрованих форм, що дає змогу враховувати і гармонійно поєднувати різні аспекти виробничої діяльності. Зміна психології споживачів та виробників розвинутих країн змусила комерційні кола переглянути свою стратегію, сфокусувати її на постійному поліпшенні якості продукції, охорони довкілля і безпеки праці та бути відповідальними за наслідки своєї виробничої діяльності перед суспільством. Це стало можливим завдяки використанню інтегрованої системи екологічного менеджменту, яка поширюється на всі етапи життєвого циклу продукції, від виявлення потреб ринку до післяпродажного обслуговування, та будується у форматі міжнародних стандартів серій ISO 9000 (система менеджменту якості), ISO 14000 (система екологічного менеджменту), OHSAS 18000 (система менеджменту професійної безпеки) та інших, наприклад SA 8000 (система менеджменту соціальної відповідальності) залежно від політики підприємства.

Зазначені стандарти мають багато спільних рис, зокрема, всіх їх очолює вище керівництво, вони є частиною загальної політики підприємства, забезпечують врахування потреб і виробника, і споживача, декларують принципи превентивності та постійного вдосконалення систем менеджменту, забезпечують узгодженість власних інтересів із інтересами споживачів [4] і надають підприємствам змогу інтегрованого впровадження передового міжнародного досвіду з побудови ефективних систем менеджменту і мінімізації ризиків стосовно якості, довкілля, безпеки і суспільства.

Західні компанії вже давно поєднують вимоги стандартів серій ISO 9000 і 14000 в інтегровану систему менеджменту, яка забезпечує управління і якістю, і охороною довкілля. До того ж, досить часто мета, яку ставить підприємство у межах системи менеджменту якості та охорони довкілля, збігаються, що дає змогу одночасно налагоджувати виробничий процес і здійснювати природоохоронні заходи [3].

Мотивом для обрання виробником такого роду системи може бути бажання покращити як окремі характеристики виробничого процесу, так і загальний стан підприємства. Наприклад: покращення екологічних і техніко-економічних показників, підвищення рівня професійної та екологічної безпеки, розширення ринку збуту продукції, в тому числі і її експорту, забезпечення сталого розвитку підприємства й ін. Обираючи цей шлях розвитку, виробники добровільно беруть на себе додаткові зобов'язання щодо покращення

еколого-економічної роботи підприємства. Ці зобов'язання, з одного боку, інтегруються у всі без винятку види корпоративного менеджменту і стають одними з основних вимог до виробничого процесу і діяльності підприємства, а з іншого – сприяють забезпеченню довготривалого гармонійного розвитку підприємства й отриманню низки вигід і конкурентних переваг.

При побудові систем менеджменту відповідальність за визначення політики у сфері якості, охорони довкілля та професійної безпеки, а також за прийняття рішень стосовно ініціювання, розроблення, впровадження, підтримання в робочому стані і розвитку інтегрованої системи екологічного менеджменту несе керівництво підприємства. Відповідно до цього саме глибока переконаність та вмотивованість найвищого (стратегічного) рівня менеджменту стосовно важливості та доцільності створення інтегрованої системи екологічного менеджменту є визначальною передумовою її подальшого ефективного функціонування.

Ще одним важливим моментом є забезпечення участі всього персоналу підприємства у процесі побудови і впровадження інтегрованої системи екологічного менеджменту, оскільки це дасть змогу поширити всередині підприємства екологічні настрої, заручитися підтримкою працівників, їх розумінням і допомогою. Необхідно сформулювати єдине поняття екологічних цінностей та моделей поведінки, а для цього потрібно переконати весь колектив підприємства у доцільності та правильності екологічних ідей і цілей. Екологічно коректна поведінка повинна стати компонентом загальної виробничої культури та етики. Успіх екологічної стратегії підприємства багато в чому залежить від того, наскільки керівництво підприємства зуміє морально і матеріально зацікавити співробітників у її реалізації. Це досить актуальне питання, оскільки на багатьох промислових об'єктах України відсутня внутрішня мотивація працівників до екологічно свідомої поведінки і, відповідно, до підтримки впровадження систем екологічного менеджменту.

Для розв'язання цієї проблеми необхідно підвищувати екологічну свідомість працівників. Вагомий вплив при цьому має впровадження на підприємствах екологічної освіти, що можна здійснювати через навчання на спеціалізованих курсах, участь в семінарах-тренінгах, ознайомлення з передовими виданнями та ін., а також шляхом навчання на внутрішньофірмових курсах за власними навчальними програмами або за допомогою запрошених спеціалістів [5].

Стратегія побудови інтегрованої системи екологічного менеджменту, її часова та функціональна конфігурація також визначається керівництвом підприємства залежно від внутрішніх та зовнішніх умов. Якщо за будь-яких обставин одночасна побудова різних підсистем моделі інтегрованої системи екологічного менеджменту є неможливою, то цілком виправданим є поступове приєднання її окремих елементів до систем менеджменту, що вже функціонують на підприємстві. Тобто виробник самостійно обирає структуру інтегрованої системи екологічного менеджменту та розвиває її відповідно до стратегічних планів розвитку підприємства.

При побудові інтегрованої системи екологічного менеджменту підприємствам потрібно звернути увагу на створення комплексу відповідної до-

кументації. Фахівці у цій сфері [2] пропонують будувати систему документації на основі обмеження її різноманітності, використовуючи при цьому ієрархічну структуру. Запропонований підхід доцільно використовувати на промислових підприємствах, забезпечуючи таким чином кращу систематизацію, легку ідентифікацію і розуміння вимог документів усіх систем менеджменту всіма підрозділами підприємства, що сприяє виконанню вимог до документації міжнародних стандартів систем менеджменту. Основними принципами побудови комплексу документації є: застосування єдиних правил побудови; єдина термінологія; типізація і трафаретизація текстів; застосування єдиних правил оформлення.

У комплекті документів інтегрованої системи екологічного менеджменту виділяються три ієрархічно диференційовані рівні документації, між якими повинна бути абсолютна взаємна узгодженість – відсутність протиріч, неточностей і неоднозначностей: рівень I описує інтегровану систему екологічного менеджменту зі встановленою політикою у сфері якості, продукції, довкілля, з цілями і вимогами стандартів ISO 9001, ISO 14001 і ін.; рівень II описує діяльність функціональних підрозділів, необхідну для впровадження окремих елементів інтегрованої системи екологічного менеджменту; рівень III – складається з детальних робочих інструкцій.

Для кращого розуміння персоналом підприємства інтегрованої системи екологічного менеджменту і взаємозв'язків різних сфер діяльності підприємства, а отже і більш ефективного функціонування цієї системи до комплексу документації варто ввести паспорт інтегрованої системи екологічного менеджменту – загальне керівництво системи менеджменту, в якому наводяться: загальні відомості про підприємство; цілі, політика, структура підприємства; взаємозв'язок процесів; матриця відповідальності персоналу підприємства відповідно до моделі процесів системи менеджменту і організаційної структури підприємства; короткий опис процесів системи із посиланнями на методики якості, в яких описано повне функціонування процесу із входними і вихідними даними; короткий опис екологічних і професійних ризиків.

Істотне впровадження інтегрованої системи екологічного менеджменту на промислових об'єктах здатне сформувати соціо-економічне середовище, сприятливе для їх подальшого розвитку. Оскільки інтегрована система екологічного менеджменту має превентивний характер і спрямовується на постійне вдосконалення діяльності підприємства і оптимізацію взаємодії виробництва, довкілля, персоналу і суспільства, то можна спрогнозувати виникнення низки позитивних екологічних, економічних, соціальних та інших ефектів, кількість і величина яких і буде критерієм ефективності функціонування (та подальшої оцінки) впровадженої інтегрованої системи екологічного менеджменту. Внаслідок цього підприємства здобудуть прихильність владних структур, партнерів, споживачів і суспільства, оскільки їх тактична поведінка надає всім зацікавленим колам впевненість у високому якісному рівні виробництва продукції та надання послуг.

Література

1. Віткін Л. Місце України у світовій та європейській якості// Стандартизація. Сертифікація. Якість. – 2002, №3. – С. 43-49.

2. **Зенкін А., Хімічева Г., Барей Б.** Побудова комплексу нормативних документів для інтегрованих систем якості на основі обмеження різноманітності// Стандартизація: проблеми і практика. – 2003, №2. – С. 18-21

3. **Кирпичникова В.** Какое же качество без экологии?!// Управление компаний. – 2002, №4. – С.84-88.

4. **Шутенко А.О.** Практический опыт внедрения интегрированной системы менеджмента в соответствии с ISO 9001, GMP, ISO 14001, OHSAS 18001 на ОАО "Концерн Стирол"// Міжнародний проект "Перлини якості та довкілля". Тези доповідей науково-практичного семінару. Ялта, 2004. – С. 17-30.

5. **North, K.** Environmental business management: An introduction (second edition). Geneva, International Labour Office, 1997. – 205 p.

УДК 911.3:33+332.14

Доц. В.М. Андерсон, канд. геогр. наук – Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

ГЕОМЕНЕДЖМЕНТ І ГЕОМАРКЕТИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ РЕГІОНІВ

В умовах реформування економіки України геоменеджмент та геомаркетинг мають відігравати важливу роль як інструменти запровадження сталого регіонального розвитку в умовах глобалізації та зростаючої геоекономічної конкуренції. У статті розкрито зміст та можливі сфери застосування понять "геоменеджмент" та "геомаркетинг".

Ключові слова: геоменеджмент, геомаркетинг, географічна рента, конкуренція регіонів, мультиплікативні ефекти розміщення.

Doc. V.M. Anderson – Odessa NU named after I.I. Mechnikov

Geomanagement and Geomarketing as a Tool for Promotion of Sustainable Development under Conditions of Regional Competition

In the conditions of reformation of economy of Ukraine a geomanagement and geomarketing are to act important part as instruments of introduction of steady regional development in the conditions of globalization and growing geoeconomic competition. In the article maintenance and possible purviews concepts is exposed "geomanagement" and "geomarketing".

Keywords: geomanagement, geomarketing, geographical rent, competition of regions, multiplication effects of placing.

1. Географічний менеджмент у контексті глобалізації та конкуренції регіонів

Процес глобалізації економіки, який розпочався у другій половині минулого століття, викликав до життя інший не менш значущий процес – регіоналізацію. Зараз можна говорити про те, що характерною рисою новітньої історії є два рівнобіжних і взаємозалежних процеси: *глобалізація* і *регіоналізація*. Найважливішого значення набула проблема *регіонального і місцевого розвитку*, тому що саме через розвиток окремих регіонів і місцевих громад відбувається підключення національних економік до світової глобальної економіки. Економісти називають такі регіони і території "воротами у глобальну економіку", і між ними вже розгорнулася гостра конкурентна боротьба за місце "під економічним сонцем" [1, 2].

Ефективним інструментом запровадження регіонального і місцевого розвитку в умовах загострення геоекономічної конкуренції має стати геогра-